

KOŚCIELNE PRAWO MAŁŻEŃSKIE I KARNE

KOŚCIOŁ I PRAWO 9(22) 2020, nr 2, s. 139-157

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/kip2092-10>

Piotr Fiałek

TROSKA KOŚCIOŁA WOBEC OFIAR WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO SPOWODOWANEGO PRZEZ DUCHOWNYCH – KONTEKST KANONICZNY I PSYCHOLOGICZNY

W artykule podjęto tematykę kanonicznego unormowania ochrony ofiar wykorzystania seksualnego, gdy sprawcami przestępstw byli duchowni. Celem opracowania tematu w kontekście badań psychologicznych jest ukazanie konsekwencji, jakie ponosi ofiara, ze szczególnym uwzględnieniem zakłóceń w sferze religijnej. Ponadto podjęto próbę ukazania przepisów kanonicznych i ich zastosowania jako siły sprawczej w „procesie zdrowienia” osób pokrzywdzonych.

1. OBOWIĄZUJĄCE USTAWY PRAWA KARNEGO PO WEJŚCIU W ŻYCIE KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu jest karane na podstawie kan. 1395 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹

KS. MGR LIC. PIOTR FIAŁEK, DOKTORANT – Katedra Kościelnego Prawa Procesowego, Małżeńskiego i Karnego oraz Katolickich Kościołów Wschodnich, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; e-mail: kspiotrf@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-5647-8810>

Ustawodawca chroni zachowanie wymienionego przykazania i karze za jego złamanie także w powiązaniu z innymi przestępstwami (kan. 1369-1371, 1378, 1387) [Borek 2015, 16]. Ze względu na potrzebę zwiększenia ochrony małoletnich przed wykorzystaniem seksualnym przez duchownych, papież Jan Paweł II przyjął i promulgował normy *Sacramentorum sanctitatis tutela*². Ich nowelizacji dokonał papież Benedykt XVI w 2010 r.³ Kolejne zmiany wprowadził papież Franciszek w 2019 r.⁴

Jeszcze przed tymi zmianami papież Franciszek w liście apostolskim w formie motu proprio *Come una madre amorevole*⁵ wskazał, iż zaniedbanie ochrony małoletnich przez pasterzy Kościoła jest surowo karane, a celem jeszcze bardziej skutecznego zapewnienia ochrony osób przed krzywdą wykorzystania seksualnego w 2019 r. wprowadził w życie kolejne przepisy na mocy motu proprio *Vos estis lux mundi*⁶.

W 2020 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała *Vademecum dotyczące kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*⁷. „Nie

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

² Ioannes Paulus PP. II, Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur *Sacramentorum sanctitatis tutela* (30.04.2001), AAS 93 (2001), s. 737-39 [dalej cyt.: SST].

³ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis* (21.05.2010), AAS 102 (2010), s. 419-34; tekst polski w: „L'Osservatore Romano” 2010, nr 10 (326), s. 53-56.

⁴ Rescriptum ex audientia SS. mi: Rescritto del Santo Padre Francesco con cui si introducono alcune modifiche alle *Normae de gravioribus delictis* (03.12.2019), http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191203_rescriptum_it.html [dostęp: 13.11.2020]; Rescriptum ex audientia SS. mi: Rescritto del Santo Padre Francesco con cui si promulga l'Istruzione *Sulla riservatezza delle cause* (06.12.2019), http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191206_rescriptum_it.html [dostęp: 13.11.2020].

⁵ Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae *Come una madre amorevole* (04.06.2016), AAS 108 (2016), s. 715-17.

⁶ Tenze, Lettera apostolica in forma di motu proprio *Vos estis lux mundi* (07.05.2019) [dalej cyt.: VELM], http://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html [dostęp: 13.11.2020].

⁷ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Vademecum su alcuni punti di procedura nel trattamento dei casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici* (16.07.2020) [dalej cyt.: Vademecum], http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20200716_vademecum-casi-abuso_it.html [dostęp: 13.11.2020].

stanowi ono tekstu normatywnego ani nie jest nowelizacją obowiązujących w tej materii przepisów – jego zadaniem jest lepsze objaśnienie toku postępowania (Vademecum, wstęp 2).

2. ROZUMIENIE WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO

Rozumienie i definiowanie zjawiska krzywdzenia małoletnich osób w kontekście seksualności wymaga zastosowania adekwatnej terminologii. Często używa się takich określeń, jak: „pedofilia”, „krzywdzenie seksualne dziecka”, „seksualne wykorzystanie”, „molestowanie”, „nadużycie w sferze seksualnej”. Badacze nie opracowali jednego stanowiska wobec tego problemu. Przyczyną jest różnorodne podejście do określenia cech tak ofiar, jak i sprawców, rodzaju aktywności krzywdzenia oraz relacji zachodzących między sprawcą a ofiarą [Czub 2015, 18]. Dodatkowym elementem utrudniającym jednorodne podejście jest zróżnicowanie perspektyw: możliwe jest spojrzenie z punktu norm obyczajowych, norm prawnych, doświadczenia praktyków niosących pomoc [Sajkowska 2002, 5], czy też oceny moralności związanej z wyznawaną religią.

Znaczna część badaczy i klinicyistów wykazuje rozwojowo niekorzystny wpływ wykorzystania seksualnego na ofiary. Dzieci i młodzież, będąc ofiarami, są wciągane w aktywność seksualną nieadekwatną do ich etapu rozwojowego. Niestety istnieją poglądy popierające zachowania polegające na wykorzystywaniu seksualnym dzieci. W psychologii istniał nurt obwiniający ofiary za krzywdy, które ich spotkały. Ponadto byli i tacy badacze, którzy twierdzili, iż związki kazirodczne mają korzystny wpływ na małoletnie ofiary [Salter 2003, 71-76].

Światowa Organizacja Zdrowia tak określa wykorzystanie seksualne: „Wykorzystanie seksualne dziecka to włączanie dziecka w aktywność seksualną, której nie jest ono w stanie w pełni zrozumieć i udzielić na nią świadomej zgody i/lub na którą nie jest dojrzałe rozwojowo i nie może zgodzić się w ważny prawnie sposób i/lub które jest niezgodne z normami prawnymi lub obyczajowymi danego społeczeństwa. Z wykorzystaniem seksualnym mamy do czynienia, gdy taka aktywność wystąpi pomiędzy dzieckiem a dorosłym lub dzieckiem a innym dzieckiem, jeśli te osoby ze względu na wiek bądź stopień rozwoju pozostają w relacji opieki, zależności, władzy. Celem takiej aktywności jest zaspokojenie potrzeb innej

osoby. Aktywność taka może dotyczyć: 1) namawiania lub zmuszania dziecka do angażowania się w prawnie zabronione czynności seksualne; 2) wykorzystywanie dziecka do prostytucji lub innych prawnie zakazanych praktyk o charakterze seksualnym; 3) wykorzystywanie dziecka do produkcji materiałów lub przedstawień o charakterze pornograficznym⁸.

M. Sajkowska ukazuje potrzebę odkrycia różnych motywacji sprawców. Wyróżnia wykorzystanie seksualne małoletnich dla osiągnięcia satysfakcji seksualnej przez sprawcę (tutaj sprawcy preferencyjni, a także traktujący ofiarę jako zastępczy obiekt zainteresowania seksualnego). Kolejne kryterium motywacyjne to zaniechanie ochrony małoletniego przed wykorzystaniem (częste w przypadku kazirodztwa, a także w sytuacji unikania roli partnera seksualnego). Następnie wymienia wykorzystanie małoletniego dla osiągnięcia zysku (pornografia, stręczycielstwo), a także realizacji przemocy [Sajkowska 2018, 175-76].

P. Kiembłowski podejmując temat wykorzystania seksualnego podkreśla charakter przemocowy [Kiembłowski 2002, 86], natomiast E. Kusz przyjmuje następującą definicję wykorzystania seksualnego małoletnich – jest to „wciąganie dziecka w sferę aktywności seksualnej, nieadekwatnej do jego etapu rozwojowego, w sferę działań, których dziecko nie rozumie i nie jest w stanie zaakceptować i które naruszają jednocześnie normy prawne i społeczne” [Kusz 2015, 31].

W określeniu wykorzystania seksualnego małoletnich wyróżnia się także jego formy, tj.: zachowania o charakterze seksualnym nieobejmujące kontaktu fizycznego (rozmowy na tematy seksualne, obsceniczne rozmowy przez telefon, fetyszyzm, prezentowanie czynności seksualnych), zachowania pobudzające intymne części ciała małoletnich (dotykanie, zmuszanie do pobudzania sprawcy), zachowania seksualne obejmujące penetrację (penetrację małoletnich, zmuszanie do penetracji sprawców, zmuszanie do wkładania przedmiotów), zachowania seksualne oralne, zachowania seksualne obejmujące penetrację genitalną [Czub 2015, 23].

D. Borek, opisując krzywdzenie seksualne małoletnich, dzieli te przestępstwa na akty molestowania bezpośredniego oraz na akty krzywdzenia seksualnego o charakterze pośrednim. Pierwsze z wymienionych obejmują wszystkie zachowania o charakterze fizycznym, drugie natomiast to działania, które nie naruszają integralności cielesnej ofiary [Borek 2015, 96].

⁸ Cyt. za: Sajkowska 2018, 175-76.

*Katechizm Kościoła Katolickiego*⁹ przekazuje ocenę moralną na temat różnych grzechów przeciwko obyczajom (nr 2331-2400). Kościół w swoim nauczaniu ujmuje różne wykroczenia przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu i zgodnie z Tradycją przyjmuje, że przykazanie to odnosi się do całego spektrum nieprawidłowych zachowań seksualnych [Tenże 2014, 57]. Sformułowania użyte przez ustawodawcę w kan. 1395 § 1-2 KPK/83 obejmują wszystkie możliwe naruszenia szóstego przykazania Dekalogu, czyli te, które przeciwstawiają się cnocie czystości [Tenże 2019, 111].

Prawo kanoniczne, zarówno zawarte w KPK/83, jak też w przepisach pozakodeksowych, odnosi się do przestępstw przeciwko obyczajom. Przestępstwo to musi być czynem zewnętrznym, który wykazuje znamiona grzechu ciężkiego co do seksualności, za popełnienie którego grozi sankcja karna [Majer 2018, 212-13].

Ustawodawca w art. 1 § 1 VELM doprecyzował formy wykorzystania seksualnego. Przestępstwo to dokonuje się poprzez stosowanie przymusu, przemocy lub groźby albo poprzez nadużywanie władzy w kierunku realizowania zaspokojenia seksualnego sprawcy. Ofiara jest zmuszana do dokonywania lub poddawania się czynnościom seksualnym. Wykorzystanie seksualne może dokonywać się przemocą, która oprócz gwałtu, przybiera formę innych naruszeń integralności cielesnej. Jako połączone z groźbami (psychicznymi lub moralnymi), które mogą oznaczać zapowiedź dodatkowego zła, spowodowania szkody, uniemożliwienia realizacji przysługujących praw [Stokłosa 2015, 46-47]. Ofiara zatem, pod wpływem zewnętrznej siły fizycznej albo zastraszenia lub szantażu, poddaje się krzywdzeniu.

Kan. 1395 § 2 KPK/83 zawiera dyspozycję, wedle której karany sprawcą wykorzystania seksualnego małoletniego jest tylko duchowny. Potwierdza to art. 6 § 1, n. 1 SST. Jednocześnie artykuł ten stanowi, iż za małoletnią uważa się w tym przypadku osobę, która nie ukończyła 18 roku życia. Ponadto w tym samym artykule SST z osobą małoletnią zrównana jest osoba trwale pozbawiona możliwości posługiwania się rozumem.

Zgodnie z art. 1 § 1-2 VELM ochroną objęci są nie tylko małoletni, ale także osoby bezradne. W motu proprio zawarto definicję prawną obu tych kategorii osób. Małoletni to osoba, która nie ukończyła 18 roku życia, natomiast osoba bezradna, to każdy człowiek chory, obarczony ułomnościami

⁹ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1992; tekst polski: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum, Poznań 1994.

typu fizycznego albo umysłowego, a także pozbawiony wolności osobistej. Osoby takie, doznające faktycznie ograniczenia przez wspomniane ułomności, choćby sporadycznie, mają ograniczoną zdolność rozumienia lub chcenia albo też przeciwstawienia się formom agresji.

W obowiązujących przepisach prawa kanonicznego dokonano także wskazania na przestępstwo wykorzystania seksualnego w kontekście pornografii, doprecyzowując definicję tego ostatniego pojęcia (art. 1 § 1-2 VELM), która brzmi: „jakiegokolwiek przedstawienie osoby małoletniej, niezależnie od zastosowanych środków, zaangażowanej w jednoznaczne czynności seksualne, rzeczywiste lub symulowane, oraz jakiegokolwiek przedstawianie narządów płciowych małoletnich w celach przede wszystkim seksualnych”.

Sprawcą przestępstwa określanego w kan. 1395 § 2 KPK/83 i art. 6 SST jest tylko duchowny. Przestępstwo to zalicza się do tzw. *delicta propria*, czyli tych przestępstw, których sprawcami mogą być określone kategorie osób [Papale 2012, 223-24]. Duchowny to osoba, która przyjęła sakrament święceń. Może to być zatem diakon, prezbiter, biskup.

Według art. 1 § 1 VELM przepisy z 2019 r. są stosowane także w sytuacji powiadomień o podejrzeniu przestępstwa dokonanego przez członków instytutów życia konsekrowanego czy też stowarzyszeń życia apostołskiego. Zastosowanie art. 1 § 1 w przypadku osób życia konsekrowanego, które nie są duchownymi, będzie opierało się na realizacji kan. 695, 729, 746 KPK/83. Sankcja określona w przytoczonych wyżej przepisach polega na wydaleniu członka instytutu zakonnego czy stowarzyszenia życia apostołskiego, co opisują: A. Skorupa [Skorupa 2002, 205-10], F. Bogdan [Bogdan 1988, 343-57], D. Borek [Borek 2016, 74-77].

Ostatni aspekt, jaki poruszono w art. 1 § 1 VELM, to wskazanie odpowiedzialności przełożonych, którzy dopuścili się działań lub zaniechań skutkujących możliwą krzywdą ofiar. W perspektywie badań M. Sajkowskiej takie działania lub zaniechania ujmowałaby kategoria motywacji unikowych. Autorka odnosi wyniki swych badań do związków osób mających pod opieką małoletnich. W kontekście jej badań i art. 1 § 1 VELM taka motywacja unikowa może być prezentowana przez przełożonych działających wbrew obowiązującemu prawu kanonicznemu [Sajkowska 2018, 175-76].

Normy Kościoła katolickiego zobowiązują wszystkich duchownych i członków instytutów życia konsekrowanego lub stowarzyszeń życia apostoł-

skiego posiadających wiedzę o ewentualnym przestępstwie do powiadomienia kompetentnej władzy kościelnej (art. 3 § 1 VELM). Każdy może powiadomić o podejrzeniu przestępstwa (art. 3 § 2 VELM). Osoby duchowne i członkowie instytutów życia konsekrowanego lub stowarzyszeń życia apostołskiego mają obowiązek, a nie uprawnienie, do wykonania powiadomienia kompetentnej władzy kościelnej.

3. TYPY SPRAWCÓW ZE SZCZEGÓLNYM RYSEM DUCHOWNYCH

W opisie typów sprawców trzeba najpierw wskazać na wysoki stopień zagrożenia tych ostatnich względem ofiar. A. Salter podaje wyniki badań z końca lat 80-tych XX w. Okazało się, że 232 przestępców przyznało się do dokonania ponad 55 tys. prób wykorzystania seksualnego. Według słów przestępców seksualnych 38 tys. prób zakończyło się zamierzonym celem, a ofiarami było 17 tys. dzieci. Według statystyk jeden mężczyzna krzywdził seksualnie 20 dziewczynek. W przypadku chłopców liczba ta jest wyższa. Jeden mężczyzna wykorzystywał seksualnie 150 chłopców [Salter 2003, 29].

Oszacowanie rzeczywistych przypadków natrafia na poważne przeszkody. Wynika to m.in. z trudności ujawnienia wykorzystywania seksualnego. Według badań większość przypadków pozostaje nieujawniona, a statystyki amerykańskie z 2000 r. wskazywały, iż jedynie 10% zgłoszonych przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci kończy się aresztem sprawców, tylko 8% z wymienionej wyżej grupy znajduje finał w postaci skazania [Chaffin, Letourneum, i Silovsky 2002, 53]. Drugą trudnością zdaniem wymienionych badaczy jest fakt, iż dorośli oprawcy nie wyróżniają się w społeczeństwie szczególnym wskaźnikiem, umożliwiającym zdiagnozowanie ewidentnych cech ukierunkowujących na krzywdzenie w postaci wykorzystywania seksualnego: „Jak pokazują wyniki badań, większość osób wykorzystujących dzieci charakteryzuje się profilem osobowości nie wykazującym żadnych znamion zaburzeń psychicznych” [tamże, 55].

Sprawcy wykorzystania seksualnego są potocznie nazywani pedofilami. Jest to jednak nieprecyzyjne określenie. Pośród sprawców wykorzystania seksualnego są bowiem pedofile preferencyjni oraz sprawcy, których można nazwać sytuacyjnymi. Dogłębną analizę kwalifikacji czynów jako przestępcze i odpowiedniego ujęcia osób sprawców przeprowadził M. Bocheński.

Autor ten wykazał, że pedofile właściwi, a zatem wykazujący parafilię, stanowią znikomy odsetek sprawców [Bocheński 2015, 99n.]. Parafilię definiuje się jako utrwaloną formę zachowań seksualnych, zapewniającą danemu podmiotowi satysfakcję. Forma tego zachowania jest skierowana ku specyficznym obiektom, sytuacjom lub praktykom uniemożliwiającym realizowanie normalnego związku seksualnego. Parafilia jest zaburzeniem preferencji seksualnych. Dawniej była nazywana dewiacją lub zboczeniem [Augustynek 2015, 114].

Pedofilia nie jest terminem prawniczym ani kryminologicznym, ale jest diagnozą kliniczną [Marzec-Holka 2011, 72]. W Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób ICD-10 jest określana jako: „preferencja seksualna osoby dorosłej w stosunku do dzieci, zwykle w wieku przedpokwitaniowym lub we wczesnym okresie pokwitania” (ICD-10 F65.4).

Według klasyfikacji DSM-5 opracowanej przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne pedofilia to: „nawracające, utrzymujące się przez co najmniej sześć miesięcy, nasilone wzbudzenie seksualne osiągnięte przez czynności seksualne z dzieckiem lub dziećmi w okresie przed pokwitaniem (w wieku 13 lat lub młodszymi), objawiające się fantazjami, pragnieniami i zachowaniami. Opisane potrzeby seksualne powodują istotne kliniczne cierpienie i poważne trudności w relacjach międzyludzkich. Dana osoba ma co najmniej 16 lat i jest o co najmniej 5 lat starsza od dziecka lub dzieci” (DSM-5 302.2). Odnośnie do definicji promowanej w klasyfikacji DSM-5 A. Augustynek czyni następującą uwagę: „kontrowersyjne stanowisko prezentują autorzy DSM-5, którzy podają, że parafilie nie są zaburzeniami, o ile nie powodują cierpienia i upośledzenia codziennego funkcjonowania danej osoby lub nie wiążą się z krzywdzeniem innych osób” [Augustynek 2015, 112]. Stanowisko autorów DSM-5 w kwestii parafilii (w odniesieniu do pedofilii) stoi w sprzeczności z katolickim ujęciem ludzkiej seksualności, szczególnie w zakresie ochrony osób przed wykorzystaniem seksualnym. Także na gruncie badawczym niektórzy opowiadają się za jednoznacznym wyrażeniem, że włączanie dzieci przez dorosłych w nieadekwatną do ich stopnia rozwoju aktywność seksualną jest zawsze niekorzystna rozwojowo [Beisert i Izdebska 2012, 49].

M. Applewhite wyróżnia trzy typy sprawców: preferencyjni (utrwalone seksualne preferowanie niedojrzałych jeszcze płciowo dzieci), sytuacyjni (sprawca nie wykazuje parafilii pod postacią pedofilii, ale wykorzystuje układ okoliczności zewnętrznych oraz poddaje się destrukcyjnym wpły-

wom własnych słabości), nieselektywni (może dopuszczać się wykorzystania dzieci, młodzieży albo bezbronnych dorosłych; często przejawiają skłonności sadystyczne) [Applewhite 2018, 84-90].

M. Czub wyróżniając różne typy wykorzystania seksualnego, jednocześnie dokonuje podziału sprawców na: działających z użyciem przemocy (w postaci fizycznej lub emocjonalnej), uwodzących (sprawca zdobywa zaufanie ofiary, wytwarza z nią więź, jest gotowy do pomocy, wyróżnia się obecnością, odpowiadając na potrzebę bliskości po stronie małoletniego, stosuje nagradzanie), sprawcy typu mieszanego (łączy cechy poprzednich typów sprawców) [Czub 2015, 24-32].

4. DUCHOWNI JAKO SPRAWCY WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO

Duchowni są osobami, które w Kościele zostały ustanowione, aby kontynuować działanie zbawcze. Są wyświęceni dla służby Bogu i człowiekowi. Także w społecznym odbiorze duchowni są postrzegani jako ci, których wiarygodność stoi na wysokim poziomie. Mają też spełniać wzorzec osoby odpowiedzialnej, pomocnej, roztropnej. Duchowni są postrzegani jako pośrednicy między Bogiem a ludźmi, stąd otrzymują od społeczności wielki kredyt zaufania.

Doświadczenie wykorzystania seksualnego, którego sprawcą jest duchowny, pociąga za sobą katastrofalne skutki tak dla ofiar, jak i dla ich rodzin oraz Kościoła, zaczynając od parafii, w której duchowny działał. Ogromne znaczenie ma fakt, iż duchowny jest kojarzony jako szczególnie wybrany przez Boga i wnoszący obecność Boga w świat i relacje ludzkie [Zmarzlik 2015, 9-10].

Sprawcy wykorzystania seksualnego wykorzystują środowisko kościelne do realizacji swych zamierzeń. Mając wysoki status społeczny bez większych trudności wprowadzają w życie swoje przestępcze strategie i krzywdzą swoje ofiary [Salter 2003, 48]. Sprawcy ci, wykorzystując to, że jako duchowni są skierowani do wielu ludzi, wybierają z łatwością kolejne ofiary. Ułatwia im to wysoki poziom zakłamania. Z badań wynika, że sprawcy często kłamią z wielką siłą przekonania. Ponadto duchowni jako sprawcy zakłamują samych siebie poprzez zaprzeczanie oraz poddawanie się zakłóceniom poznawczym. M. Applewhite podaje następujące specyficzne dla

duchownych jako sprawców zakłócenia: „Wiem w moim sercu, że Bóg mnie powołał. I Bóg znał mnie i moje serce. Jeśli byłbym tak zły albo to byłoby tak złe, nie powołałby mnie, wiedząc jaki jestem. Robię tyle dobrego dla tyłu ludzi; to jest coś, co Bóg mi dał, coś tylko dla mnie. Jest czymś właściwym, aby ksiądz uczył dzieci o seksualności – włączając w to nauczanie praktyczne. Nigdy nikt mnie nie będzie podejrzewał, ponieważ jestem dobrym, pracowitym księdzem. Mam prawo do miłości i przywiązania, ponieważ poświęcam moje życie pomaganiu innym. Wierzę, że Bóg przebaczy mi moje grzechy. Bóg wie, jaki byłem, kiedy mnie powołał, więc akceptuje tę część mnie samego. Jeśli to zachowanie jest takie złe, dlaczego Bóg pozwala, żeby to się działo? Dlaczego nie zostałem złapany?” [Applewhite 2018, 92-95].

Duchowni sprawcy najczęściej przyjmują typ uwodzący w realizacji przestępstwa wykorzystania seksualnego. Wdrażają do realizacji przygotowany plan wykorzystania ofiary. Prowadzą podwójne życie – z jednej strony zyskują zaufanie i poparcie grupy religijnej jako ich liderzy [Kusz 2015, 36], a z drugiej skupiają się coraz bardziej na upatrzonej ofierze. Duchowny sprawca z łatwością przekonuje do siebie większość ludzi [Salter 2003, 56].

Duchowni-sprawcy aranżują przyjaźnie z rodzinami, np. w swojej parafii, aby przekonać rodziców do włączenia ich w środowisko domowe. Często spędzają wiele czasu z dorosłymi, jednak czynią to w celu zacieśniania więzi i tym samym osłabiania uwagi rodziców wobec dzieci. Będąc już bardzo blisko danej rodziny, rozpoczynają bezpośrednie działania przestępcze [Applewhite 2018, 85]. Często po ujawnieniu krzywdy seksualnej rodzice i pozostali krewni ofiary są zdruzgotani cierpieniem ich dziecka, a także noszą w sobie poczucie winy, że nie byli wystarczająco ostrożni, czasem nawet sami naciskali na dziecko, aby miało kontakt z „przyjacielem domu” [Zmarzlik 2015, 11].

Duchwony-sprawca będzie wypełniał wszystkie elementy uwodzenia małoletniego. Będzie szczególnie wyczulony na sytuację życiową ofiary. Będzie wspierał ją emocjonalnie, finansowo. Nigdy nie odmówi poświęcenia czasu, by wysłuchać opowiadania o problemach. Będzie dążył do wytworzenia szczególnie głębokiej relacji. Sam zacznie zwierzać się ofierze z tego, jak wiele relacja z nią wnosi do jego życia. Rozpocznie wprowadzanie ofiary w aktywność seksualną, wiedząc, że ofiara już się do niego przywiązała. Przywiązanie to będzie wykorzystywał do zachowania tajemnicy

o swoich czynach, a nawet do wytworzenia w ofierze przekonania o obowiązku obrony swego oprawcy [Czub 2015, 26-31].

Ważne w ujęciu osoby duchownego-sprawcy jest wskazanie na fakt, iż dokonuje on nadużycia władzy duchowej. Sprzeniewierzając się świętej posłudze, fałszywie zasłania się kościelną szatą i niszczy ofiarę także w kontekście religijnym. Charakterystyczne dla duchownych-sprawców jest wzbudzanie poczucia winy w ofierze i przekonywanie o tym, że to ofiara pozbawiła duchownego-sprawcę „świętości” wciągając go w relacje seksualne [Kusz 2015, 36-37].

5. MOŻLIWE SKUTKI WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO

Konsekwencje, jakie mogą nastąpić na skutek doznania wykorzystania seksualnego, mogą mieć charakter krótko- lub długoterminowy. Zaznaczyć trzeba, iż konsekwencje mogą nastąpić, choć niekoniecznie zawsze będą miały miejsce. Jest to zależne od wieku ofiary, a także od wielu innych czynników, zwłaszcza od wewnętrznych zasobów ofiary. Przyjmując jednak, że badania wykazują dużą zależność funkcjonowania osób od ich doświadczeń z przeszłości, w prezentacji możliwych skutków należy odwołać się do koncepcji mechanizmów traumatogennych opracowanych przez Finkelhorna i Browne, a przedstawianych przez Kiembłowskiego i Czub.

P. Kiembłowski podaje, iż wymieniony mechanizm jest koncepcją teoretyczną, tłumaczącą reakcję na doznaną krzywdę o charakterze seksualnym. Doznana przemoc i wywołane przez nią skutki mogą pośredniczyć w wytworzeniu i trwaniu psychopatologii. Mechanizmami tymi są: traumatyczna seksualizacja (wzorzec seksualności jest kształtowany w sposób nieodpowiedni do etapu rozwojowego; osoba uczy się zachowań seksualnych w celu dokonywania manipulacji, jako element strategiczny w celu uzyskiwania różnorodnych subiektywnie rozumianych korzyści czy rekompensowania deficytów emocjonalnych), poczucie zdrady (ofiara spostrzega, że osoba, z którą pozostaje w relacji zależności, świadomie ją krzywdzi i nie reaguje na wołanie o pomoc), bezsilność (następuje deformacja poczucia kontroli nad własnym życiem, braku sensu, bezradności), stygmatyzacja (następuje zniekształcenie poczucia własnej wartości, ofiara przypisuje sobie negatywne odczucia: wstyd, poczucie winy, grzeszności, hańby). W opracowaniu P. Kiembłowski wskazuje, jak podane mechanizmy dezor-

ganizują funkcjonowanie ofiar na kolejnych etapach rozwoju [Kiembłowski 2002, 87-90].

Ofiary wykorzystania seksualnego często zmagają się z następującymi konsekwencjami: zespół stresu pourazowego, problemy w relacjach interpersonalnych, w tym również seksualnych, depresja oraz smutek. Ponadto występują problemy psychiczne, finansowe i zdrowotne oraz przeszkody w realizacji życia zawodowego i osobistego [Fegert, Witte, Rassenhofer, i in. 2018, 60].

Bardzo szczegółową analizę możliwych konsekwencji wykorzystania seksualnego przeprowadziła M. Czub. Wskazała na skutki niekorzystne rozwojowo w sferze seksualności, a także symptomy wykorzystania seksualnego ujawniające się w sferach: emocjonalnej, w ramach rozwoju społecznego, w sferze rozwoju poznawczego, w sferze somatycznej. Autorka prezentuje przebieg zakłóceń w funkcjonowaniu ofiar w wieku przedszkolnym, szkolnym i adolescencji [Czub 2015, 32-46].

Jednym z celów niniejszego artykułu jest wskazanie możliwych konsekwencji wywołanych krzywdą wykorzystania seksualnego, którego dopuścili się duchowni. Ma ono swój charakterystyczny rys. Taki wniosek wypływa z badań i doświadczenia zawodowego E. Kusz i J. Zmarzlik.

E. Kusz wykazuje, że realne są następujące konsekwencje wykorzystania seksualnego przez duchownych: zostaje zakłamana i zdewastowana sfera duchowa ofiary, zniekształceniu ulega w ofierze obraz jej samej jako godnej miłości, wezwanej przez Boga z miłości i ku miłości, wspólnota wierzących nie jest już miejscem bezpiecznym i pełnym dobra, ale siedliskiem grożącego zła, następuje załamanie wartości ewangelicznych, które zostały całkowicie zaprzeczone przez duchownego, który realizując krzywdę seksualną posługiwał się jednocześnie usprawiedliwianiem religijnym, ofiara – w przypadku, gdyby chciała ujawnić stosowaną wobec niej przemoc seksualną – ma wrażenie, że nie będzie wiarygodna w konfrontacji z duchownym i że nikt jej nie uwierzy, pozostaje w poczuciu bezsilności i opuszczenia, często przypisuje sobie grzech nieczysty i poddaje się manipulacjom duchownego, który skutecznie wmawia jej winę za spełnioną aktywność seksualną. Dalszymi ofiarami wykorzystania seksualnego przez duchownych stają się wierni z danej parafii, którzy w sytuacji ujawnienia przestępstwa, nie są w stanie o własnych siłach poradzić sobie z tak bolesną prawdą i poczuciem oszukania, stają się bezradni i zagubieni. Ostatnią konsekwencją, można ją nazwać wtórnie krzywdzącą, jest

reakcja przełożonych duchownego, którzy nie postępując właściwie, ponownie ranią ofiarę, jak i dalszy krąg skrzywdzonych: jej rodzinę, wspólnotę parafialną i ostatecznie dotykają całego Kościoła [Kusz 2015, 36-38].

J. Zmarzlik podkreśla fakt zdradzonej więzi, jaką ofiara wytworzyła wraz ze swoim oprawcą. Duchowny-sprawca był dla dziecka kimś niezwykle ważnym, komu można było zaufać, powierzyć swoje życie, tymczasem ten, który zdradził i dokonał aktu wykorzystania seksualnego, podeptał to życie i używał go poprzez haniebne wykorzystanie. Bardzo trudną konsekwencją wykorzystania przez duchownych jest skutek w postaci lęku i niechęci wobec Boga. Ofiara, będąc dzieckiem, utożsamia duchownego z obecnością Boga. Jeśli zatem duchowny zranił, w pojęciu ofiary, tego samego dopuścił się Bóg. Jest to straszny, ale bardzo możliwy przebieg doświadczenia traumatycznego. Ponadto cierpią także rodzice skrzywdzonych, ponieważ dotkliwie przejmują ból ich dziecka, a jednocześnie coraz bardziej zdają sobie sprawę, że często zachęcali dziecko do relacji z duchownym. Wspólnota parafialna rozbija się o prawdę, że ich duszpasterz i wzór, często kierownik duchowy i nauczyciel, zaufany spowiednik, okazał się niszczycielem i drapieżcą. Często duchowny-sprawca naznacza swoją ofiarę długotrwałym (niekiedy do końca życia) poczuciem spodziewanego potępienia [Zmarzlik 2015, 10-12].

PODSUMOWANIE

Przyjęte w przepisach prawa kanonicznego kategorie osób chronionych (małoletni aż do ukończenia 18 roku życia – kan. 1095 § 2 KPK/83, art. 6 § 1 n. 1 SST, art. 1 § 1 VELM; osoba trwale niezdolna posługiwać się rozumem, w przepisach zrównana z osobą małoletnią – art. 6 § 1 n. 1 SST; osoba bezradna – art. 1 § 1-2 VELM) umożliwiają szerokie zastosowanie ochrony karnej wobec potencjalnych ofiar. Prawodawca stwarza coraz bardziej bezpieczne środowisko we wspólnocie wiernych, zwracając szczególną uwagę na kategorie osób, które z dużym prawdopodobieństwem mogłyby stać się celem działania przestępczego sprawców wykorzystania seksualnego. Także kan. 1399 KPK/83 stwarza większe gwarancje ochrony karnej.

Ważnym faktem jest wprowadzenie w życie przez papieża Franciszka prawdy, wyrażanej już przez papieża Benedykta XVI, iż kara stosowana przez Kościół jest instrumentem procesu nawrócenia (VELM, Wprowa-

dzenie teologiczne), który dokonuje się poprzez transparentność działania. Stąd też na gruncie prawa kanonicznego istnieje obowiązek spoczywający na duchownych oraz członkach instytutów życia konsekrowanego, a także stowarzyszeń życia apostołskiego, aby posiadając wiedzę o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przeciwko obyczajom, bezzwłocznie zgłaszać to przełożonym (art. 3 § 1 VELM). Jednocześnie wszyscy mają możliwość złożenia takiego zawiadomienia (art. 3 § 2 VELM). Ponadto każda osoba zawiadamiająca o podejrzeniu przestępstwa otrzymuje ochronę prawną (art. 4 § 1-3 VELM).

Ujawnione zaniedbania ze strony przełożonych są podejmowane na mocy art. 1 § 1b VELM. Ustawodawca w art. 6 VELM obejmuje wszystkie kategorie przełożonych. Działanie to jest stanowczym postępowaniem niedopuszczającym do niewłaściwego wykonywania powierzonych władzy kościelnej.

Elementami prawnymi bezpośrednio chroniącymi ofiary są stosowane środki zapobiegawcze (kan. 1722 KPK/83; art. 19 SST; art. 15 VELM). Ich celem jest m.in. poznanie okoliczności i faktu ewentualnego przestępstwa oraz wykluczenie możliwości dalszego krzywdzenia w przypadku potwierdzenia zarzutów.

Kolejnym elementem odnoszącym się bezpośrednio do ofiary przestępstwa jest dostęp do informacji na temat toczącego się postępowania (Instrukcja *O poufności procedur prawnych*; art. 17 § 3 VELM). W *Vademecum* (pkt 164) opisano sposób przedstawienia informacji. Należy tego dokonać z dbałością o zabezpieczenie informacji objętych sekretem papieskim lub tajemnicą urzędową. Celem zabezpieczenia jest troska o osoby trzecie, które ochrania się przed jakimkolwiek uszczerbkiem.

W obowiązujących regulacjach prawnych jest także zawarty obowiązek skutecznej troski o wszystkich pokrzywdzonych. Ofiara oraz jej najbliżsi winni być objęci pomocą medyczną, terapeutyczną i psychologiczną, jeśli będzie tego wymagać sytuacja konsekwencji wykorzystania seksualnego. Ma być udzielona pomoc duchowa. Wypełniający zadania przyjęcia zgłoszenia o ewentualnym przestępstwie są zobligowani do przyjmowania postawy należytego szacunku wobec zgłaszających (art. 5 § 1 pkt a, b, c VELM). Prawodawca przypomina także o obowiązku ochrony wizerunku i sfery prywatnej, a także danych osobowych (art. 5 § 2 VELM). W Polsce wszystkie obowiązki prawne są wprowadzone w życie także na mocy *Wytycznych* Konferencji Episkopatu Polski (z 2014 r. wraz z noweliza-

cjami) oraz dołączonych do nich Aneksów¹⁰ (pomoc ofiarom jest regulowana w Aneksie I).

Godne uwagi jest także samo postępowanie karne w postaci procesu sądowego i pozasądowego. Może ono wypełniać funkcję uzdrawiającą wobec różnych kręgów ofiar (ofiary bezpośrednio i dalsze: rodzina, wspólnota lokalna, Kościół powszechny) [Dohnalik 2015, 61-62]. Potencjalność funkcji uzdrawiającej postępowania karnego jest zależna od skutków wykorzystania objawiających się w życiu ofiary (niektóre z nich nie odczuwają i nie wykazują oznak stosowanej wobec nich krzywdy, inne ofiary mają tak głębokie zranienia, że niekiedy nie jest możliwe ich zrehabilitowanie aż do końca życia).

Jeśli przyjąć koncepcję traumatogennych mechanizmów, wówczas postępowanie karne może przyjąć formę działania uzdrawiającego. Wobec mechanizmu poczucia zdrady reakcja Kościoła, także w formie prawnej, jest jednoznacznym działaniem potwierdzającym obecność i wsparcie ofiar oraz doprowadzenie do wymierzenia sprawiedliwości wobec sprawców. Postępowanie karne jest także odpowiedzią na mechanizm bezsilności, ponieważ doprowadza sprawców do odpowiedzialności, ujawnia ich niszczące działania i przerywa dalsze wykorzystywanie seksualne. Wobec mechanizmu stygmatyzacji ujawnia się działanie uzdrawiające w postaci uwolnienia od poczucia winy. Postawienie sprawcy wobec konieczności rozliczenia z jego działań, jest dla ofiary początkiem nabierania przekonania, że to nie jej wina, a manipulacja sprawcy doprowadziły do ran i utrudnień w funkcjonowaniu.

Jednym z najważniejszych efektów stosowania prawa kanonicznego jest postawienie w centrum ofiary. Kolejni papieże: Jan Paweł II (wprowadzenie SST), Benedykt XVI (nowelizacja SST), Franciszek (*Come una madre amorevole*; VELM; trzecia nowelizacja SST) obrali kierunek opowiedzenia się po stronie ofiar i oczyszczenia Kościoła (przejawem takiego podejścia jest także publikacja raportu odnośnie do sprawy byłego kardynała McCarrick'a¹¹).

¹⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia* (08.10.2019), https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2020/07/Wytyczne_nowelizacja_2019.pdf [dostęp: 13.11.2020].

¹¹Zob. http://www.vatican.va/resources/resources_rapporto-card-mccarrick_20201110_it.pdf [dostęp: 11.11.2020].

Oprócz doskonalenia i realizacji przepisów karnych prawa kanonicznego, należałoby rozważyć wzmocnienie formacji do stanu duchownego we wszystkich jej wymiarach. Podobnie formatorzy winni podnosić swoje kwalifikacje, także w dziedzinie profilaktyki wykorzystania seksualnego.

Nie ulega wątpliwości, że duchowni cierpią z powodu grzechów i przestępstw swych współbraci. Jest to cierpienie duchowe, ale także dźwiganie oskarżenia, które niesłusznie jest generalizowane i przypisywane całemu stanowi duchownemu, a także osobom życia konsekrowanego. Jak zauważa M. Applewhite, wsparcie i troska duchownych o Kościół może objawiać się przez roztropne czuwanie polegające na wrażliwości na pewne sygnały ostrzegawcze, jakie mogą charakteryzować sprawców preferencyjnych (sekrety z małoletnimi, ignorowanie zaleceń co do kształtu relacji z małoletnimi, ciągle łamanie reguł i prezentowanie postawy bycia „ponad prawem”, znajdowanie powodów, aby pozostawać z małoletnimi sam na sam, brak relacji z innymi kapłanami, rówieśnikami, obdarowywanie małoletnich prezentami – także wtedy, gdy nie pozwalają na to opiekunowie, przekraczanie granic kontaktu fizycznego, poszukiwanie aktywności związanej z bliskością kontaktu fizycznego, faworyzowanie niektórych, traktowanie małoletnich jak dorosłych i równych sobie, używanie nieodpowiedniego słownictwa przy małoletnich, opowiadanie małoletnim dwuznacznych żartów) oraz sprawców sytuacyjnych (ku przestępstwu mogą popychać różne problemy, rozwiązywanie ich poprzez alkohol, używki, pozostaje w stanie ciągłego niepokoju, depresji, izolacji od rówieśników, nie radzi sobie z samotnością, doświadcza niepowodzeń, odrzucenia, ma poczucie braku nagradzania ciężkiej pracy – kompleks różnych okoliczności może prowokować rozładowania napięcia). W ocenie różnych zachowań trzeba wykazać zdrowy rozsądek [Applewhite 2018, 99-100].

Grzech i przestępstwo wykorzystania seksualnego małoletnich, w tym osób z nimi zrównanych, a także osób bezradnych, jest zjawiskiem niszczącym, którego konsekwencje trudno dokładnie określić. Podejmując proces nawrócenia Kościół katolicki wdraża przepisy prawa kanonicznego, stawiając w centrum swych działań dobro wszystkich skrzywdzonych. Znajomość wyników badań psychologów i terapeutów wspiera działanie Kościoła, dając odpowiednie kryteria rozpoznawania zjawiska wykorzystania seksualnego, możliwych konsekwencji dla ofiar, a także ułatwia odczytanie symptomów niewłaściwej postawy, którą mogą obrać niektórzy duchowni. Właściwe stosowanie prawa karnego w Kościele może uchronić

przed kolejnymi przestępstwami przeciwko obyczajom, a nade wszystko jest jedną z form reakcji na dramat krzywdy objawiającej się poczuciem zdrady, bezsilności i stygmatyzacji ofiar wykorzystania seksualnego.

PIŚMIENNICTWO

- Applewhite, Monica. 2018. „Zrozumieć wykorzystywanie seksualne przez duchownych.” W *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – Odpowiedź Kościoła – Doświadczenie polskie*, red. Adam Żak, i Ewa Kusz, 77-100. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Augustynek, Andrzej. 2015. *Psychopatologia człowieka dorosłego*. Warszawa: Wydawnictwo Engram.
- Beisert, Maria, i Agnieszka Izdebska. 2012. „Wykorzystanie seksualne dzieci.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 11, nr 2:48-66.
- Bocheński, Maciej. 2015. „Ile pedofilii w «pedofilach»? Wybrane problemy wykorzystania seksualnego małoletnich w Polsce – perspektywa kryminologiczna.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 14, nr 3:99-132.
- Bogdan, Franciszek. 1988. *Prawo zakonów, instytutów świeckich i stowarzyszeń życia apostołskiego*. Poznań: Pallottinum.
- Borek, Dariusz. 2014. „«Delicta graviora contra mores» w normach «De delictis reservatis» z 2010 roku.” *Prawo Kanoniczne* 57, nr 2:53-69.
- Borek, Dariusz. 2015. *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Borek, Dariusz. 2016. *Wydalenie z instytutu zakonnego w świetle aktualnie obowiązującego kanonicznego prawa karnego*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Borek, Dariusz. 2019. *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy materialne i proceduralne*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Chaffin, Mark, Elizabeth Letourneau, i Jane F. Silovsky. 2002. „Dorośli sprawcy wykorzystania seksualnego dzieci – przegląd zagadnień.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 1, nr 1:53-68.
- Czub, Magdalena. 2015. *Zrozumieć dziecko wykorzystywane seksualnie*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Dohnalik, Jan. 2015. „Prawo kanoniczne wobec nadużyć seksualnych duchownych względem dzieci i młodzieży.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 14, nr 1:50-65.
- Fegert, Jörg M., Susanne Witte, Miriam Rassenhofer, i in. 2018. „Ofiary molestowania seksualnego przez księży, zakonników i pracowników instytucji kościelnych – kontekst i konsekwencje.” W *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – Odpowiedź Kościoła – Doświadczenie polskie*, red. Adam Żak, i Ewa Kusz, 45-76. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Kiemblowski, Piotr. 2002. „Przemoc seksualna doznawana w okresie dzieciństwa i adolescencji – wyniki badania ankietowego młodzieży.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 1, nr 1:85-112.
- Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*. 2000. Kraków–Warszawa: Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne Vesalius.

- Kryteria diagnostyczne z DSM-5*. 2015. Wrocław: Wydawnictwo Edra Urban & Partner.
- Kusz, Ewa. 2015. „Wykorzystanie seksualne małoletnich przez osoby duchowne – analiza zjawiska.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 14, nr 1:30-39.
- Majer, Piotr. 2018. „Problem wykorzystania seksualnego małoletnich w Kościele. Perspektywa prawnokanoniczna.” W *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – Odpowiedź Kościoła – Doświadczenie polskie*, red. Adam Żak, i Ewa Kusz, 209-41. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Marzec-Holka, Justyna. 2011. „Pedofilia jako zaburzenie seksualne – diagnoza i leczenie. Perspektywa psychiatryczna.” W *Przemoc seksualna wobec dziecka. Studium pedagogiczno-kryminologiczne*, red. Krystyna Marzec-Holka, 71-88. Kraków: Wydawnictwo Impuls.
- Papale, Claudio. 2012. *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VII. Parte IV*. Roma: Urbaniana University Press.
- Sajkowska, Monika. 2002. „Wykorzystanie seksualne dzieci. Ustalenia terminologiczne, skala zjawiska, oblicza problemu społecznego.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 1, nr 1:5-28.
- Sajkowska, Monika. 2018. „Co wiemy o wykorzystywaniu seksualnym dzieci?” W *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – Odpowiedź Kościoła – Doświadczenie polskie*, red. Adam Żak, i Ewa Kusz, 163-207. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Salter, Anna. 2003. *Drapieżcy. Pedofile, gwałciciele i inni przestępcy seksualni*. Poznań: Media Rodzina.
- Skorupa, Ambroży. 2002. *Słuszna autonomia instytutów zakonnych w Kościele łacińskim*. Kraków: Wydawnictwo Salwator.
- Stokłosa, Marek. 2015. *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła Łacińskiego*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Zmarzlik, Jolanta. 2015. „Gdy sprawcą jest duchowny.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 14, nr 1:9-13.

Troska Kościoła wobec ofiar wykorzystania seksualnego spowodowanego przez duchownych – kontekst kanoniczny i psychologiczny

Streszczenie

W artykule podjęto zagadnienie stosowanej przez Kościół katolicki ochrony małoletnich przed wykorzystaniem seksualnym. Przedstawione zostały obowiązujące w tej materii przepisy prawa kanonicznego. Analizie poddano kwestie badań nad zjawiskiem pedofilii i innych czynów krzywdzenia seksualnego. Wyróżnione zostały różne typy sprawców, ze szczególnym uwzględnieniem duchownych dokonujących wykorzystania seksualnego. Wskazano także na możliwe konsekwencje w życiu ofiar. Jako ostatni punkt podjęto próbę podsumowania przepisów ochronnych Kościoła oraz wyrażenia propozycji co do zastosowania możliwych działań podnoszących skuteczność ochrony oraz wspierających pomoc świadczoną ofiarom.

Słowa kluczowe: ochrona małoletnich; wykorzystanie seksualne; pedofilia; sprawca; profilaktyka przemocy seksualnej

**The Concern of the Church Regarding the Victims of Sexual Abuse
Caused by Clergymen – Canonic and Psychological Background**

Summary

This article has been taken the question of the protection of minors against the sexual abuse perpetrated in the Catholic Church. The provisions of canon law applicable in this matter were laid down. The research on the phenomenon of paedophilia and other acts of sexual abuse was analysed. Various types of perpetrators have been distinguished, with particular emphasis on clergymen who commit sexual abuse. The possible consequences in the lives of the victims were also pointed out. As the last point, an attempt was made to summarize the protection regulations of the Church and to propose possible measures to increase the effectiveness of protection and to support the assistance provided to victims.

Key words: minor protection; sexual abuse; paedophilia; perpetrator; sexual abuse prevention

Information about Author: REV. PIOTR FIAŁEK, J.C.L., PH.D. STUDENT – Department of Church Procedural Law, Marriage Law and Administration, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration, the John Paul II Catholic University of Lublin; e-mail: kspiotr@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-5647-8810>